แม่

พุทธทาสภิกขุ

ความรักของแม่

ปัญญานันทภิกขุ

แม่

ความรักของแม่

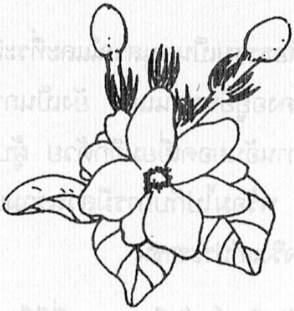

พุทธทาสภิกขุ ◉ ปัญญานันทภิกขุ

การพิมพ์หนังสือธรรมเป็นอนุสรณ์และที่ระลึก นอกจากเป็นการจัดทำสิ่งที่มีประโยชน์ที่คงอยู่ยืนนานแล้ว ยังเป็นการบำเพ็ญธรรมทานที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นทานอันยอดเยี่ยมอีกด้วย ผู้ปฏิบัติเช่นนี้จึงชื่อได้ว่าแสดงออกซึ่งญาติธรรม พร้อมไปกับการมีส่วนร่วมเผยแพร่ธรรม อันจะอำนวยประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่ประชาชน

ท่านที่ประสงค์จัดพิมพ์หนังสือธรรมะที่ดีมีคุณภาพ เป็นที่ระลึกในทุกโอกาสของงานประเพณี เป็นการใช้จ่ายเงินอย่างมีคุณค่า และให้ประโยชน์อย่างถูกต้อง โปรดติดต่อที่ ธรรมสภา...

๓๕/๒๗๐ จรัลสนิทวงศ์ ๖๒ เขตบางพลัด กทม. ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ : ๔๓๔-๔๒๖๗, ๔๓๔-๓๕๖๖ โทรสาร : ๔๒๔-๐๓๗๕

โปรดช่วยสมทบค่าจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ในราคาเล่มละ ๑๐ บาท

การให้ธรรมะชนะการให้ทั้งปวง การรับธรรมะและนำไปปฏิบัติย่อมชนะการรับทั้งปวงเช่นกัน

คำนำ

เมื่อล้มกลิ้ง ใครหนอวิ่ง เข้ามาช่วย
และปลอบด้วย นิทาน กล่อมขวัญให้
หรือจูบที่ เจ็บชะมัด ปัดเป่าไป
ผู้นั้นไซร้ ที่แท้ "แม่ฉันเอง"

คำกลอนข้างต้น แม้จะมีที่มาจากต่างประเทศ แต่ก็สะท้อนความรู้สึกอันเป็นสากลของมนุษยชาติ เพราะความรักของแม่นั้นอยู่เหนือขอบเขตของภาษาและคำพูดจาใดๆ ทุกชาติ ทุกศาสนา และวัฒนธรรม ต่างยอมรับและยกย่องความรักของแม่ว่าเป็นความปรารถนาดีอันบริสุทธิ์ ในทางพุทธศาสนายกย่องแม่และพ่อว่า เป็นพรหม เป็นเทพ เป็นครูคนแรก และเป็นพระอรหันต์ของลูก ที่ลูกควรสำนึกคุณงามความดีของท่าน และหาทางตอบแทนให้ท่านชื่นใจ ผู้ใดเลี้ยงดูมารดาบิดาซึ่งเป็น "พระในบ้าน" ให้สุขกายสบายใจ ท่านสรรเสริญว่าผู้นั้นเป็นคนดี และจักมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตอย่างแน่นอน เพราะ "มาตาปิตุอุปัฏฐานัง" นั้นเป็นสัปปุริสบัญญัติและอุดมมงคลประการหนึ่ง

คำบรรยายของพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ และพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณปัญญานันทภิกขุ ทั้ง ๒ เรื่อง แม้จะไม่อาจพรรณนาพระคุณความดี และความรักของแม่ ได้ครบถ้วน (อันเป็นสิ่งที่สุดวิสัย) แต่คงจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความรักความหวังดีของแม่ และกำลังใจในการปฏิบัติธรรม เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อม บรรลุประโยชน์และความสุขที่แม่ทุกคนปรารถนาได้ ไม่มากก็น้อย

ด้วยความสุจริต หวังดี
ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสงบสุข

ค่าน้ำนม

แม่นี้มีบุญคุณอันใหญ่หลวง
แม่เฝ้าหวงห่วงลูกแต่หลังเมื่อยังนอนเปล
แม่เราเฝ้าโอละเห่ กล่อมลูกน้อยนอนเปล
มิห่างหันเหไปจนไกล
แต่เล็กจนโตโอแม่ถนอม
แม่ผ่ายผอมย่อมเกิดจากรักลูกปักดวงใจ
เติบโตโอ้เล็กจนใหญ่ นี่แหละหนาอะไร
มิใช่ใดหนาเพราะค่าน้ำนม
ควรคิดพินิจให้ดี
ค่าน้ำนมแม่นี้จะมีอะไรเหมาะสม
โอ้ว่าแม่จ๋า ลูกคิดถึงค่าน้ำนม
เลือดในอกผสมกลั่นเป็นน้ำนมให้ลูกดื่มกิน
ค่าน้ำนมครวญชวนให้ลูกฝัง
แต่เมื่อหลังเปรียบดังผืนฟ้าหนักกว่าแผ่นดิน
บวชเรียนพากเพียรจนสิ้น เพียงหยดหนึ่งน้ำนมกิน
ทดแทนไม่สิ้นพระคุณแม่เอย

ความรักของแม่

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรมะ อันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟังตามสมควรแก่เวลา

วันแม่เป็นวันสำคัญวันหนึ่งที่รัฐบาลไทยได้คิดจัดทำขึ้น ก็เพื่อจะให้ประชาชนได้มีความสำนึกว่า เรานี้เกิดมาจากพ่อแม่ ไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ แต่เกิดจากพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด

ความหวังของพ่อแม่

พ่อแม่ทั้งหลาย มีความปรารถนาที่จะมีลูก เมื่อแต่งงานแล้ว ทุกคนก็อยากจะมีลูกไว้ทั้งนั้น ที่ต้องการมีลูกไว้เพื่อจะไว้สืบสกุล ไม่ให้พันธุ์มนุษย์นี่ต้องสูญหายไปจากโลกนี้

อันนี้คือความหวังของพ่อแม่ทั่วไป ที่ต้องการจะมีลูก ถ้าไม่มีก็รู้สึกว่ามีความทุกข์ ความทุกข์ที่ไม่มีลูกนี่เป็นนรกอยู่ในใจของคนผู้นั้น เรียกว่านรกขุมปุตตะ คือการไม่มีลูกนั่นเอง เพราะฉะนั้นทุกคนก็อยากมีลูกไว้สืบแซ่สืบสกุลด้วยกันทั้งนั้น

ถ้ามีลูกออกมา จะเป็นหญิงก็ตาม ชายก็ตาม ท่านก็ถือว่าเป็นลูกของท่าน ทะนุถนอมเลี้ยงดูรักษาเอาใจใส่ ได้ทำหน้าที่สมบูรณ์เรียบร้อย

พ่อ-แม่ มีพระอยู่ในใจ

เป็นเรื่องของพ่อแม่ของทุกครอบครัว ทำตามฐานะที่ท่านจะทำได้ ยากจนก็ทำตามฐานะของคนยากจน คนมั่งมีก็ทำตามฐานะของคนมั่งมี เราทั้งหลายขอให้คิดดู ถ้าเราไม่มีคุณพ่อคุณแม่ เราจะเกิดมาได้อย่างไร หรือเราเกิดมาแล้วท่านไม่เลี้ยงเรา ท่านเอาไปทิ้งเสีย เราจะได้รับความทุกข์ขนาดไหน เราจะกลายเป็นเด็กกำพร้าอนาถาไม่มีใครเลี้ยงดู แต่คุณพ่อคุณแม่ท่านของเราท่านมีน้ำใจ คือมีพระอยู่ในใจ พระนั้นก็คือ พระเมตตา พระกรุณา พระมุทิตา พระอุเบกขา ท่านมีครบทั้ง ๔

เมตตา ปรารถนาความสุขสมบูรณ์แก่ลูก

กรุณา ทนไม่ได้เมื่อเห็นลูกได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน

น้ำใจของคุณแม่

เมื่อเราได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน ผู้ที่ช่วยเราเป็นคนแรกก็คือพ่อแม่ของเรานี่แหละ ในพ่อกับแม่นั้น แม่แหละมาก่อน แม่วิตกกังวลกับลูกมากกว่าพ่อ ถ้าเกิดเหตุเภทภัยอะไรขึ้น แม่ต้องนึกถึงลูกก่อน แม้ไฟกำลัง

ไหม้บ้าน ลุกโพลงร้อนแรงที่สุด แต่ถ้าว่าลูกตกอยู่ในกองเพลิงนั้น แม่ต้องฝ่าเปลวเพลิงอันร้อน เข้าไปอุ้มลูกออกมา อันนี้คือน้ำใจของคุณแม่ที่มีความรักลูกเหลือล้น แล้วก็ดูแลเอาใจใส่

น้ำใจที่รักเราอย่างแท้จริง ช่วยเหลือเราอย่างแท้จริงนั้น จะหาได้จากหญิงคนใด นอกจากแม่ของเราเท่านั้นเอง แม้เราเติบโตขึ้นจะมีคนรักเรา แต่ก็รักไม่เหมือนแม่รักเราหรอก มันรักคนละแบบ แม่รักเรานี่รักอย่างแท้จริง รักด้วยน้ำใจรักร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่มีความเกลียดชังลูกเกิดขึ้นในใจแม้แต่น้อย ถ้าเห็นว่าลูกจะเดือดร้อน แม่ต้องรับภาระนั้นหมด เอามาแบกไว้เสียคนเดียว อันนี้เป็นเรื่องของคุณแม่ที่มีต่อลูกทั้งหลาย

ระลึกถึงบุญคุณของท่าน

เราทั้งหลายต้องน้อมใจนึกพิจารณาทุกค่ำเช้าเข้านอน คนโบราณเขาสอนว่า ให้กราบหมอน หรือให้กราบพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ กราบพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ ทุกวันเวลาก่อนจะเข้านอน ตื่นขึ้นจะไปทำงานก็ให้นั่งสงบใจ ระลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ ปู่ ตา ย่า ยาย ครูบาอาจารย์ พระเจ้าพระสงฆ์ อะไรต่างๆ ซึ่งเป็นสถาบันที่เราเคารพสักการะ เราจะต้องนึกถึงสิ่งนั้นอยู่ตลอดเวลา

คนที่หมั่นระลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ จะไม่ทำชั่วเป็นอันขาด ทำไมจึงทำชั่วไม่ได้... เพราะรักแม่มากเหลือเกิน คนรักแม่นี่ทำชั่วไม่ได้ เพราะกลัวแม่จะเดือดร้อนใจจะเป็นทุกข์ นี่ก็คือความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบังเกิดเกล้าเป็นเกราะเพชร ๗ ชั้นกันภัยก็ว่าได้ ไม่ให้เราตกไปสู่อบาย ไม่ให้เราเป็นคนชั่วคนร้าย เพราะความรักที่มีต่อคุณแม่นี่มันขวางทาง ไม่ให้เราคิดผิด พูดผิด ทำผิด ไม่ให้ไปสู่สถานที่ผิดได้เป็นอันขาด จึงถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องสำคัญ

การตอบแทนบุญคุณของท่าน

ถ้าคุณแม่คุณพ่อของเรายังมีชีวิตอยู่ เราจะต้องตอบแทนท่านด้วยการเลี้ยงท่าน รักษาท่านในยามที่ท่านเจ็บป่วย ช่วยทำกิจการงานให้แก่ท่าน เมื่อท่านต้องการอะไร เราต้องหาสิ่งนั้นมาให้ท่านบ้าง ตามความปรารถนาของท่าน เอาใจใส่ดูแลในเรื่องการกินการอยู่ทุกประการ ให้เรียบร้อย ให้เหมือนกับเมื่อเราเล็กๆ คุณแม่เลี้ยงเราอย่างไร คุณพ่อดูแลเราอย่างไร เราก็ทำอย่างนั้นกับท่านอีกทีหนึ่ง

เวลาท่านถึงแก่กรรมไปแล้ว เราก็ทำบุญกุศลตามธรรมเนียม อุทิศบุญไปให้แก่ท่าน บุตรธิดาคนใดสำนึกอยู่ในใจว่า พ่อแม่เป็นเทพเจ้าของเรา เป็นพระของเรา แล้วเราก็รักท่าน เคารพท่าน บูชาท่าน ปฏิบัติดีต่อท่าน คนอย่างนี้มีแต่ความเจริญ มีแต่ความก้าวหน้า จะไม่มีความเสื่อมโทรมในชีวิตเป็นอันขาด

ระลึกถึงพระคุณของแม่

ขอให้เราทั้งหลาย ได้เริ่มต้นชีวิตในทางคิดถึงบุญคุณของพ่อแม่ แล้วพยายามประพฤติปฏิบัติในสิ่งถูกต้อง เพื่อสนองบุญคุณของท่าน ให้ท่านได้รับแต่ความสบายใจ คนใดไปประพฤติอะไรที่ไม่เหมาะไม่ควรอยู่บ้าง ก็ให้กลับจิตกลับใจเข้าหาพระคุณของแม่ เหมือนเรามาอยู่ในอ้อมอกของคุณแม่ต่อไป ให้ท่านได้อุ่นใจ ได้สบายใจ เมื่อใดท่านนึกถึงลูก ให้ท่านได้ยิ้มอย่างอารมณ์ดี ไม่ใช่พอนึกถึงลูกแล้วน้ำตาไหลนองหน้า

คนดีนั้นต้องมีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดา บิดา ครูบาอาจารย์ และท่านที่มีบุญคุณแก่เรา แม้เพียงเล็กน้อย

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ใครทำอะไรแก่เราแม้นิดหน่อย เราต้องจำเรื่องนั้นไว้ แล้วเราก็ทำการตอบแทน เท่าที่โอกาสจะอำนวยให้ได้ อันนี้เป็นเรื่องที่เราควรจะพูดกันในปัจจุบันนี้ให้มากอยู่เหมือนกัน เพราะคนเราในสมัยนี้ชักจะลืมพ่อแม่ ลืมปู่ ตา ย่า ยาย จิตใจห่างเหินจากผู้ที่มีพระคุณออกไปทุกวันทุกเวลา แล้วจิตใจก็จะเสื่อม สังคมก็จะเสื่อม ชาติก็จะเสื่อม เพราะไม่มีหลักเป็นเครื่องคุ้มครองจิตใจ โดยอาการดังที่กล่าว

จึงใคร่ขอฝากมายังพี่น้องทั้งหลาย ที่มีแม่ มีพ่อ มีตา มีย่า มียาย อยู่ในบ้าน หรืออยู่ห่างบ้าน ในวันนี้ควรจะไปหาท่าน เอาดอกไม้ไปสักการะ เอาผ้าห่มไปให้ เอาเสื้อไปให้ หรือเอาของกินไปให้ท่าน ไปกราบให้ท่านชื่นใจสักหน่อย ว่าลูกยังคิดถึงแม่ ยังคิดถึงพ่ออยู่ ยังคิดถึงคุณตา คุณย่า คุณยาย วันที่เขาสมมติว่าเป็นวันแม่ ก็ไปกราบให้แม่ชื่นอกชื่นใจ อย่างนี้จึงจะเป็นการถูกต้อง

คนที่เป็นพ่อเป็นแม่ก็เหมือนกัน ควรจะได้สำนึกในหน้าที่ ในฐานะที่เราเป็นแม่ เราเป็นพ่อ ว่าเราควรจะทำตนอย่างไร ควรจะประพฤติตัวเป็นตัวอย่างแก่ลูกอย่างไร ควรสอนลูกอย่างไร ควรอบรมลูกของเราอย่างไร เพื่อให้ลูกเราเจริญด้วยคุณธรรม ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา

ถ้าเราทำได้ดังที่กล่าว เราก็จะมีแต่ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตในการงานตลอดไป

แม่ที่แท้คือพระธรรม

"แม่" ที่แท้จริงของเรานั้นคืออะไร *แม่ที่แท้จริงของเราก็คือธรรมะ* อันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เรียกว่า พระธรรมนั้นแหละ เป็นแม่ที่แท้จริงของเรา ที่ควรเคารพบูชาสักการะ แล้วเอามาไว้ในชีวิตจิตใจของเรา

ทำไมจึงได้พูดว่า พ่อแม่ที่แท้จริงของเรา คือตัวธรรมะ... เพราะว่าธรรมทำให้คน "เป็น" เป็นถูกต้อง ความเป็นอะไรๆของคนเรานั้น เป็นได้ถูกต้องเรียบร้อย ก็ต้องเอาธรรมะมาทำให้เป็น ถ้าไม่มีธรรมะมาทำให้เป็นมันก็เป็นไม่เรียบร้อย

เริ่มต้นตั้งแต่เป็นมนุษย์นี่ก่อน ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น ต้องเป็นด้วยความมีธรรมะ ถ้าไม่มีธรรมะแล้วเป็นได้ก็เพียง "คน" เท่านั้นเอง คือ รูปร่างสมมติว่าเป็นคน แต่ว่าในใจนั้นยังไม่เป็นคนที่สมบูรณ์ เพราะใจนั้นยังขาดคุณธรรม หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า ยังไม่เป็นมนุษย์

"มนุษย์" กับ "คน" นั้นแตกต่างกัน คือ

ความเป็น "คน" นั้น เป็นเพราะเกิดมาจากท้องแม่ก็เรียกว่าเป็นคนแล้ว ร้องได้นี่ก็เป็นคนแล้ว

ความเป็น "มนุษย์" นั้น เมื่อเติบโตขึ้นมาเรื่อยๆ ต้องมีคุณธรรมเข้าไปประคับประคองจิตใจ จึงได้เกิดอีกทีหนึ่ง เรียกว่าเกิดเป็นมนุษย์

ชั้นแรกเกิดเป็นคน เกิดจากท้องแม่นี่ก็เกิดเป็นคน แล้วต่อมาก็เกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาเป็นมนุษย์ก็เกิดจากพระธรรม พระธรรมทำให้เราเป็นมนุษย์

พระสงฆ์นั้นเป็นผู้เกิดโดยสัทธรรม โดยธรรมของพระพุทธเจ้า จึงเกิดมาเป็นพระสงฆ์ พระอริยสงฆ์ สาวกของพระพุทธเจ้า หรือเป็นภิกษุ เป็นอะไรนี่ เรียกว่าเกิดโดยธรรม ไม่ใช่เกิดโดยโกนหัว ขูดคิ้ว นุ่งเหลือง ห่มเหลืองเท่านั้นหามิได้ นั่นเขาเรียกว่าพระปลอม

คนปลอมนี่ก็มีเหมือนกัน คือไม่เป็นคนแท้จริงตามหลักธรรมะ เป็นมนุษย์ปลอม ไม่ใช่เป็นมนุษย์แท้ เป็นมนุษย์ที่ปลอมมาในรูปของความเป็นรูปร่างหน้าตาอย่างนั้น แต่ว่าจิตใจนั้นไม่ประกอบด้วยคุณธรรม เมื่อจิตใจไม่ประกอบด้วยคุณธรรม เขาเรียกว่าเป็นแต่ภายนอกข้างในไม่ได้เป็น

ชีวิตคนเรานี้ ถ้าหากว่าเป็นแต่เพียงภายนอก ก็เรียกว่าเป็นแบบจอมปลอม แต่ถ้าเป็นออกมาจากข้างใน เรียกว่าเป็นของแท้ เป็นมาจากข้างใน ก็คือใจมันเป็น ใจเป็นก็เพราะมีธรรมะเข้าประคับประคองใจ คนนั้นจึงเรียกว่าเป็นผู้ที่เกิดจากธรรม มีธรรมเป็นแม่ เป็นผู้ให้เกิด เป็นผู้คุ้มครองรักษา เป็นผู้เลี้ยงดู เป็นผู้ทำให้เจริญ ให้ก้าวหน้าด้วยประการต่างๆ อันนี้คือแม่ที่เราต้องมี

เวลาใดเราขาดแม่ธรรมะ เมื่อนั้นเราก็เป็นคนไม่สมบูรณ์ ไม่เรียบร้อย ชีวิตตกต่ำลงไปทันที มีความทุกข์ มีปัญหา มีความเดือดเนื้อร้อนใจ ก็เพราะว่าไม่มีแม่หล่อเลี้ยงจิตใจ เราจึงต้องแสวงหาธรรมะ มาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ คุ้มครองจิตใจของเราไว้ เพราะเราเป็นผู้เกิดจากธรรม เกิดจากธรรมะ ธรรมะเป็นผู้ให้เกิด ธรรมะที่ทำให้เราเกิดนั้น ก็คือธรรมะที่อยู่ในใจของมารดาบิดานั่นเอง

พ่อแม่ต้องสร้างธรรมะขึ้นในจิตใจ

ความเป็นมารดาและบิดาก็เป็นด้วยธรรม ความคิด ความปรารถนาที่จะมีบุตร ความคิดอันนี้ก็เรียกว่าเป็นตัวธรรมะ เป็นธรรมชาติที่มันเกิดอยู่ในจิตใจของบุคคลที่พอจะมีลูกได้ ตัวนี้มันก็เกิดขึ้นในใจ แล้วเราก็ทำให้เกิดลูกออกมา ลูกนั้นเกิดมาโดยธรรม

ถ้าลูกเกิดมาโดยธรรม มักจะเป็นลูกเรียบร้อย ว่านอนสอนง่าย เติบโตขึ้นก็เป็นคนดี มีประโยชน์แก่ชาติ แก่บ้านเมือง

แต่ถ้าลูกเกิดมาโดยไม่เป็นธรรม คือพ่อแม่มีใจไม่เป็นธรรม แต่ว่ามีความคิดในทางสนุก ได้ผลคือมีลูกออกมา ลูกอย่างนั้นไม่ค่อยจะเรียบร้อย จิตใจไม่สวยสดงดงาม

คนโบราณเขาจึงสอนพ่อแม่ หรือว่าคนหนุ่มสาวที่แต่งงานกันแล้ว ก่อนที่จะอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา เขาให้ทำพิธีไหว้พระ สวดมนต์ ทำจิตใจให้สงบเสียก่อน ก็เรียกว่าสร้างธรรมะให้เกิดขึ้นในใจ ให้ใจเป็นธรรมะ ด้วยความปรารถนาว่า เราจะมีลูกไว้สืบสกุลต่อไป ให้ลูกเกิดมาดี มีปัญญา มีอนามัยสมบูรณ์เรียบร้อย นี่คือความต้องการที่เป็นธรรม ไม่ใช่ความต้องการที่เป็นกิเลส

ถ้าว่าเกิดด้วยความมีกิเลส ลูกนั้นก็จะมีกิเลสรุนแรง แต่ถ้าเกิดมาด้วยความเป็นธรรม ลูกก็มีน้ำใจเป็นธรรมว่านอนสอนง่าย มีความคิดถูกต้องตั้งแต่เล็กแต่น้อย อันนี้มันเป็นเรื่องเกิดจากน้ำใจของพ่อแม่ ที่เราคิดจะทำลูกออกมานั่นเอง

ฉะนั้น เมื่อเราจะมีลูกก็ต้องให้มีโดยธรรม ให้เขาออกมาจากธรรมะ มีจิตใจดีงามมาตั้งแต่เริ่มต้น พ่อแม่จะต้องประพฤติธรรมเป็นตัวอย่างแก่ลูกอยู่ตลอดเวลา เลี้ยงลูกให้ดี ทั้งกาย ทั้งใจ และเราก็ต้องเสียสละสิ่งไม่ดีไม่งาม ไม่ทำให้ลูกเห็น เช่น เราเคยดื่มสุราเมรัยเมื่อเป็นหนุ่ม พอแต่งงานแล้วเราก็เลิกเสีย เราเคยสูบบุหรี่ เราก็เลิกสูบบุหรี่เสีย

พ่อแม่...เป็นตัวอย่างของลูก

ฉะนั้น พ่อแม่นี่ถ้าจะสอนลูกในเรื่องใด ต้องทำเป็นตัวอย่าง เป็นตัวอย่างให้ลูกเห็น เช่นสอนลูกไม่ให้พูดคำหยาบ เราต้องพูดคำสุภาพกับลูกตลอดเวลา แม้จะโกรธจะเคืองอะไรก็ต้องใช้คำสุภาพ พูดอ่อนหวานเรียบร้อยนี่เท่ากับสอนลูกให้พูดเรียบร้อย เด็กนี่จำได้ง่ายจริงๆ อะไรมันประทับใจเด็กนี่เร็วทั้งนั้น ไม่ว่าเรื่องดี เรื่องเสีย ประทับเร็วมาก เราต้องระวังไม่ให้ภาพเสียประทับอยู่ในฟิล์มของเด็กเป็นอันขาด ไม่ให้เด็กจำภาพเหล่านั้นไว้ ต้องสำรวม

ต้องระวัง เรียกว่าพ่อแม่ต้องประพฤติธรรมอยู่ตลอดเวลา ต้องมีความซื่อสัตย์อยู่ตลอดเวลา ต่อพระรัตนตรัย ต้องมีการบังคับตัวเอง ควบคุมตัวเอง ต้องมีความอดทนเป็นพิเศษ แล้วก็ต้องมีความเสียสละในสิ่งที่ไม่จำเป็นแก่ชีวิต เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ลูก ลูกเห็นพ่อแม่ทำอย่างนั้น มันก็ฝังลงไปในจิตใจ

การทำให้ดูนั่นแหละคือการสอนที่มีค่าที่สุด เราทำให้ดูบ่อยๆ ก็เท่ากับว่าสอนให้เขาทำอย่างนั้น เมื่อสอนอยู่อย่างนั้นบ่อยๆ เด็กเขาก็จำไป แล้วอะไรที่เด็กจำตั้งแต่เด็กนี่ถาวรมาก นี่อันนี้ต้องระวัง

เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยระมัดระวัง ต่อหน้าลูกก็ไม่ระวัง บางทีพ่อแม่เถียงกันหน้าดำตาแดงให้ลูกเห็น มันไม่ได้ อย่างนั้นไม่ได้ ต้องเกรงใจลูกหน่อย เดี๋ยวมันจะติดไปเป็นนิสัย โกรธกันสักเท่าใด ก็เข็ดเขี้ยวเคี้ยวฟัน แล้วก็อมอะไรๆไว้ในปาก อมน้ำก็ได้ อมน้ำไว้ในปาก มันจะได้สบายใจ

เหมือนกับแม่หญิงคนหนึ่ง แกเป็นคนขี้บ่นขี้ว่ากับผัว ทีนี้ผัวก็มาบอกพระ บอกพระว่า "แหม ทำอย่างไรนะ จึงจะให้แม่บ้านของผมเป็นคนพูดน้อยสักหน่อย พอผมถึงบ้าน แหมพ่นใส่ไม่มีหยุดเชียว พ่นพิษใส่ทุกวันทุกเวลา"

พระท่านก็บอกว่า ให้มาหาหน่อยสิ วันหลังจะได้ให้ของดีแก่เขา ทีนี้พระท่านฉลาด แต่ว่าฉลาดในอุบาย แม่หญิงคนนั้นก็มาหา มาหาท่านก็ถามว่า "เรานี่เป็นคนหึงสามีหรือเปล่า หึงหวงสามีหรือเปล่า"

ตอบว่า "เอ้า หึงหวงสิ ของดิฉันนี่ ก็ไม่อยากให้ใครมายุ่งหรอก"

"อ๋อ ถ้าอย่างนั้นต้องมีของดีไว้ประจำตัว สามีจะได้รักจะได้ชอบ"

แม่หญิงคนนั้นแกก็ชอบใจสิ พอว่าอย่างนั้น "ทำอย่างไรคะ"

"ไม่ยากหรอก ฉันจะเสกน้ำให้สักขวดหนึ่ง เอาไปไว้นะ"

ก็เสกน้ำให้เอาไปไว้ใช้ "แล้วใช้เวลาไหนละเจ้าคะ" "พอเห็นสามีเข้าบ้าน ต้องอมน้ำไว้...อมน้ำเสีย พอสามีเข้าบ้านแล้ว อมน้ำมนต์นี่ไว้ อมไว้"

ทีนี้เมื่ออมน้ำไว้จะไปด่าก็ไม่ได้ จะไปบ่นก็ไม่ได้ สามีก็ค่อยสบายใจ เพราะว่าได้ของดีคืออมน้ำไว้แล้วพูดไม่ออก อมยืนเฉย แม้จะโกรธจะเคือง ก็ตาเขียวๆเท่านั้นแหละ แต่ว่าพูดไม่ได้ แกก็ดี ว่านอนสอนง่าย เชื่อพระอยู่ ก็ได้ประโยชน์ อมน้ำหลายๆวันเข้าก็ไม่พูดไม่จา ก็คลายไป นิสัยพูดอย่างนั้น มันก็คลายไป ทีหลังก็เรียบร้อย สามีมาก็ไม่พูดหยาบต่อไป เพราะว่าแก้ด้วย อมน้ำมาตั้งเดือนแล้วนี่ น้ำกว่าจะหมดขวดนี่ก็นาน อมทีหนึ่งก็ไม่มาก ไม่ใช่ กินนี่ เพียงแต่อมเฉยๆ มันก็ไม่หมดสักที น้ำนั้น พอสามีเข้าบ้านก็อมทันที แล้วไปยืนยิ้มอยู่ที่หัวบันได ไม่พูดไม่จา สามีก็นึกขำอยู่ในใจว่า เออ ทำไม ไม่พูด ก็รู้อยู่แล้วนี่ว่าลูกไม้ของตัวไปคิดกับพระไว้แล้ว เรื่องมันอย่างนั้น ก็ เลยยิ้มๆไป ผลที่สุดก็เรียบร้อย

นี่ก็คือพระท่านให้บังคับตัวเอง ให้อดทน ให้เสียสละนั่นเอง แต่ว่า ให้ทำเฉยๆมันก็ลำบาก ต้องให้แบบมีอุบายหน่อย เลยให้อมน้ำไว้ เรื่องมันก็ เรียบร้อย อย่างนี้เป็นตัวอย่าง

ฉะนั้น เมื่อเราอยู่ต่อหน้าลูก จะทำอะไรไม่เหมาะไม่ควรไม่ได้ เพราะ ลูกมันเปิดปากกล้องไว้ตลอดเวลา คอยถ่ายภาพคุณแม่ไว้

ลูกคือวีดีโอเทปธรรมชาติ คอยถ่ายคุณแม่บ้าง คุณพ่อบ้าง ถ่ายไว้ เรื่อย ให้เราสังเกตซิ ลูกคนไหนชอบแม่มากเหมือนแม่ ชอบพ่อมากก็เหมือน พ่อ ตลอดกิริยาท่าทาง การพูดการจา การนั่ง การเดิน เปี๊ยบเหมือนทุกอย่าง เพราะเขาชอบ เขาชอบคุณพ่อเขาก็ทำเหมือนพ่อ ถ้าชอบคุณแม่ก็ทำเหมือน แม่ มันเป็นอย่างนั้น

เพราะฉะนั้น เราจะต้องแสดงภาพที่ไม่เสียหายแก่ลูกตลอดเวลา ให้ ลูกจำแต่ภาพที่สวยสดงดงามไว้ในใจ ลูกก็จะไม่มีเรื่องเสียหาย อันนี้ก็เป็น เรื่องสำคัญ ที่เรียกว่าตัวอย่างนั้น ครอบครัวอาจจะเป็นเหตุให้ลูกจำไปได้ เสียผู้เสียคน

นอกจากตัวอย่างในครอบครัวแล้ว ตัวอย่างจากสิ่งแวดล้อม เด็กอยู่ในที่ไหน อยู่ในย่านที่เรียกว่า ย่านชุมชนหนาแน่น แล้วในหมู่คนมากไม่ค่อยจะเรียบร้อย *เราก็ต้องคอยเตือนคอยบอกลูกของเรา* ว่าอย่าเอากิริยาอย่างนั้น อย่าเอาตัวอย่างแบบนั้น แบบนั้นไม่ดี คอยแก้ไว้ คอยค้านไว้ ไม่ให้ลูกรับสิ่งนั้น ให้เหตุให้ผลไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ความเสียมีปริมาณมากเท่าใด เราต้องเอาความดีเข้าต้านทานให้สูงกว่านั้น เช่น เสีย ๕๐ ต้องเอาความดี ๘๐ เข้าไปข่มไว้ ถ้าดีน้อยมันข่มไม่ได้ เลยก็ลำบากเหมือนกัน ทำให้เกิดความเสียหาย เพราะฉะนั้น ต้องเอาความดีใส่ไว้

ในการที่จะเอาความดีใส่ให้ลูกอย่างนี้ เราก็ต้องหมั่นอบรมบ่มนิสัยกลางคืนเราต้องสอน อบรม พูดจาทำความเข้าใจในข้อบกพร่องเล็กๆน้อยๆที่เด็กกระทำอยู่ตลอดเวลา เราต้องคอยสอน คอยเตือน คอยแก้ไข อย่าปล่อยให้นาน ปล่อยนานไม่ได้ เพราะถ้าปล่อยนานแล้วมันเสีย

เหมือนสนิมเหล็ก เกิดน้อยๆ ขัดถูเสีย ทาน้ำมันเสีย เหล็กก็ไม่เสียหาย แต่ถ้าเราปล่อยไว้ เดือนหนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือน สนิมเจาะลึกลงไป เวลาเราขัดเอาสนิมออก เนื้อเหล็กมันพลอยถูกถูไปด้วย พลอยเสียไปด้วย ฉันใด

ควรอบรมเสียตั้งแต่ยังเล็ก

ในเรื่องคนเรานี้ก็เหมือนกัน ถ้าหากว่าเขากระทำความผิด แต่เราเฉยๆ นึกว่านิดหน่อย ไม่เป็นไร นิดหน่อย ไม่เป็นไร นั่นแหละ ต่อไปมันจะเป็นอะไรขึ้นมา เพราะเราไม่แก้เสียแต่หัวที เราไม่สอน ไม่เตือน แล้วลูกก็อาจจะคิดว่า ไม่เห็นคุณแม่ว่าอะไร ไม่เห็นคุณพ่อว่าอะไร เราทำอย่างนี้ท่านก็ไม่ได้ดุ ไม่ได้ว่า เขาก็นึกว่าถูกต้องแล้ว แล้วเขาก็เลยทำเรื่อยไป ทำเรื่อยไป

จนเป็นนิสัย พอเป็นนิสัยแล้วแก้ยาก ความจริงมันก็แก้ได้ แต่ว่าเราไม่มีความอดทนพอ ขยันพอที่จะแก้ไข แล้วเด็กก็ไม่มีความตั้งใจที่จะแก้ไข เพราะเขาไปอย่างนั้นเสียแล้ว เขาชอบใจอย่างนั้นเสียแล้ว ผลที่สุดก็เสียคน

การอบรมดูแลของแม่

การบังคับควบคุมเด็กก็ไม่ใช่ว่าจะดุกันตลอดไป ไม่ใช่ว่า "อย่า...อย่างนั้น อย่า...อย่างนี้" ไม่ได้ นั่นมันมีแต่ *"อย่า"* เด็กมันไม่รู้ว่า ทำไมต้องไม่ให้ทำ แล้วมันก็ดันละซีทีนี้ ยิ่งห้ามเหมือนกับยิ่งยุ ไปกันใหญ่

นี่มันเป็นความผิด เพราะเราไปห้ามอย่างเดียว เราไม่ให้เหตุผล ไม่พูดให้เขาเข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร *เด็กต้องการเหตุผล ต้องการความเข้าใจที่ถูกต้อง* เพราะฉะนั้น เราจะต้องมาพูด เวลาพูดต้องเรียกมานั่งใกล้ๆ แล้วเราก็ลูบหน้าลูบหลัง หรือว่าเอามาหอมแก้มเสียสักทีหนึ่ง "โอ๋ แม่คิดถึงลูก" เด็กก็สบายใจว่า แม่รักลูก มันสบายใจ

พอสบายใจแล้วก็บอกว่า "แหม! แม่อยากจะพูดอะไรกับลูกสักหน่อยวันนี้"

"อะไรคะแม่ แม่จะพูดอะไร" ถ้าเป็นลูกหญิงก็ทำอย่างนั้น

"ถ้าเป็นลูกชายก็ "มีอะไรครับแม่ พูดเถอะ ผมยินดีรับฟังคุณแม่พูดเสมอ" ลูกมันรักแม่นะ เพราะแม่แสดงความรักลูก

ทีนี้เราก็ค่อยพูดอธิบายเหตุผลให้เข้าใจ ว่าเรื่องนั้นเรื่องนี้เป็นอย่างไร อะไรควร ไม่ควร อย่างนี้ต้องอธิบายให้เข้าใจ พูดแล้วก็ถามว่า "ลูกเข้าใจไหม ที่แม่พูดนี่" ถามอย่างนั้นก็ได้ เด็กก็บอกว่า "เข้าใจ" เข้าใจแล้วแม่ขอนะ วันหลังอย่าได้กระทำอย่างนี้ต่อไป อย่าทำให้แม่ต้องเสียใจ หนูรักแม่ไหม" พอพูดว่ารักแม่ไหม จูบเสียทีหนึ่ง หอมแก้มเสียทีหนึ่ง เด็กก็ชื่นใจ

ถ้าแม่ทำอย่างนั้นเด็กก็จะชื่นใจ แล้วก็จะบอกแม่ว่า "หนูจะไม่ทำ" มันสัญญาแล้ว คำว่า "หนูจะไม่ทำ" คือ สัญญาแล้ว ถ้าเด็กทำอีก "อ้าว ลูกลืมเสียแล้วหรือที่สัญญากับแม่"

ลูกผู้ชายก็ตาม ลูกผู้หญิงก็ตาม ต้องถือคำมั่นสัญญา คำมั่นสัญญาเป็นเรื่องสำคัญ เป็นเครื่องหมายของคนใจดี ใจงาม ถ้าเราได้สัญญากับใครแล้ว ไม่ทำตามสัญญา มันก็เสียหาย แต่ว่าสัญญานั้นต้องเป็นประโยชน์ด้วย ต้องดีด้วย

ไม่ใช่สัญญากับเพื่อน คืนนี้ไปเที่ยว ต้องไปตามสัญญา ถ้าไม่ไปเดี๋ยวเสียสัญญา อย่างนี้...ไม่ไปก็ได้ เพราะไปแล้วมันเสียหาย หรือว่าจะทำอะไร แต่มันไม่ถูก ไม่ชอบ ไม่ควร แม้เราจะขัดขืนก็ได้ แล้วค่อยอธิบายกับเพื่อนทีหลัง

"ที่ไม่ไปนั้น เพราะคิดได้ว่า ไม่ถูกต้อง คุณแม่ของอั๊วเคยสอนว่าทำอะไรต้องทำแต่เรื่องถูกต้อง สัญญาต้องเป็นสัญญาที่ถูกต้อง ถ้าสัญญาที่ไม่ถูกต้อง เขาไม่ชื่อว่าเป็นสัญญา เป็นคำพูดที่ไม่ถูกต้อง ผิดหลักเกณฑ์ ผิดคำสอนของพระพุทธเจ้า เราจะไม่ทำตาม เพราะฉะนั้น ขอโทษที่ไม่ทำตาม แล้ววันหลังเพื่อนอย่ามาขอคำมั่นสัญญาจากเราต่อไป ในเรื่องที่มันไม่ถูกต้อง เพราะฉันรักความถูกต้องตามที่คุณแม่สอนไว้ จะไม่ทำอะไรที่ไม่ถูกต้องเป็นอันขาด"

เพื่อนก็จะรู้นิสัยว่า อ้อ! คนนี้เขารักแม่ เขาเคารพแม่ เขาทำสิ่งที่คุณแม่ต้องการให้ทำ ทำสิ่งที่คุณพ่อต้องการให้ทำ เพื่อนจะเกรงใจลูกของเรา เพราะลูกเรามีศีล มีสัจจะประจำจิตใจ แล้วอาจจะไปดึงเพื่อนมาให้เป็นคนดีได้อีก ถ้าเราสอนให้เขาเป็นคนดีอย่างนั้น เราต้องให้เหตุผลให้เขาเข้าใจ

*เรื่องศาสนาก็เป็นเรื่องสำคัญที่เด็กจะต้องมี ให้มีตั้งแต่เล็กไป แล้ว*จะมั่นคง พอโตขึ้นชักจะรู้มาก เกิดรับไม่ได้ แล้วมันก็ยุ่งทีนี้ เรื่องมันมาก

พูดกันยาก เพราะฉะนั้น เราจะต้องสอนไปตั้งแต่เบื้องต้น วันละเล็กละน้อย หัดให้ไหว้พระสวดมนต์ ให้ท่องจำพุทธภาษิตบ้าง ถ้าจำได้แล้วก็ให้รางวัลเล็กๆน้อยๆ ในฐานะที่จำคำสอนของพระพุทธเจ้าได้

นี่คือการช่วยตะล่อมกล่อมเกลาเด็กของเราให้เข้าหาทางถูกทางชอบ ตามหน้าที่ของพ่อแม่ที่ทำที่บ้าน ส่วนโรงเรียนนั้นมอบให้ครูเขาไป ครูก็ยังไม่ค่อยจะเรียบร้อยกันเท่าใดเวลานี้ ยังจะต้องแก้ไข เวลาใดเขานิมนต์ไปเทศน์กับครู ก็ต้องว่ากันไปตามเรื่องตามราว ช่วยกันแก้ไขปรับปรุงกันต่อไปเพื่ออนาคตของครอบครัว ตลอดจนถึงประเทศชาติของเรา

สำหรับวันนี้พูดมาก็สมควรแก่เวลา ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้

รักใดเล่า　　รักแน่　　เท่าแม่รัก
ผูกสมัคร　　ลูกมั่น　　ไม่หวั่นไหว
ห่วงใดเล่า　　เท่าห่วง　　ดั่งดวงใจ
ที่แม่ให้　　กับลูก　　อยู่ทุกครา

ยามลูกขื่น　　แม่ขม　　ตรมหลายเท่า
ยามลูกเศร้า　　แม่โศก　　วิโยคกว่า
ยามลูกหาย　　แม่ห่วง　　คอยดวงตา
ยามลูกมา　　แม่หมด　　ลดห่วงใย

แม่

ปรมัตถวิจารณ์ เกี่ยวกับ

พระคุณของแม่

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

ท่านสาธุชนผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะบรรยายในหัวข้อว่า *"ปรมัตถวิจารณ์เกี่ยวกับพระคุณของแม่"* บางคนอาจจะนึกสงสัยว่า นี่เป็นการแทรกแซงของการบรรยายเกี่ยวกับ *"อิทัปปัจจยตา"* หรืออย่างไร อาตมารู้สึกว่าไม่เป็นการแทรกแซง เพราะว่าถ้ารู้จักปฏิบัติเกี่ยวกับแม่ให้ถูกต้อง มันก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ *กฎของ "อิทัปปัจจยตา"* อยู่นั่นเอง แต่เนื่องจากมีผู้ขอร้องให้พูดเรื่องเกี่ยวกับแม่ อาตมาก็ต้องยอมรับ เรียกว่าเกรงใจก็ได้ เพราะเรามันทำงานร่วมกัน

ทีนี้เราก็ต้องพิจารณากันถึงคำว่า *"แม่"* เราได้มรดกจากแม่ในเรื่องมรรยาท หรือการเป็นอยู่มากกว่าพ่อ จะขอยกตัวอย่างที่แม่ได้ทำหน้าที่

ของแม่ *ในการสร้างนิสัยอันละเอียดให้แก่ลูก* เช่น ในความเรียบร้อย แม่กวดขันให้ล้างจานข้าวให้สะอาด ให้เรียบร้อย และเก็บให้เรียบร้อย

แม่สอนให้ประหยัด เกิดนิสัยประหยัด แม่บังคับให้ใช้น้ำล้างเท้าอย่างประหยัด

แม่สร้างนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตน แม่สอนว่ายอมแพ้นั้น ไม่ถือว่าเป็นการเสียเกียรติ เป็นการปลอดภัย และใครๆก็รักคนที่ยอมแพ้ไม่ให้เรื่องเกิด

แม่สอนให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แม่สอนว่าให้ลูกแมวได้กินข้าวก่อน แล้วคนจึงกิน สัตว์เดรัจฉานเป็นเพื่อนของเรา คนขอทานเป็นเพื่อนของเรา คนไร้ญาติขาดมิตรมาตายอยู่ตามท่าน้ำ เราก็ต้องเอื้อเฟื้อ *ถ้าเรากินเองมันก็ถ่ายออกหมด ถ้าเราให้เพื่อนกิน มันอยู่ในหัวใจของเขายาวนานนัก*

แม่อบรมนิสัยให้รักน้อง ให้รักเพื่อน แม่สอนว่าน้องเอาเปรียบพี่ได้ แต่พี่เอาเปรียบน้องไม่ได้ น้องโกงพี่ได้ แต่พี่โกงน้องไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น

แม่สอนให้ดูว่า *ไก่ไม่มีเห็บ เพราะมันช่วยจิกให้กันและกัน* ลูกไก่เล็กๆ ยังช่วยจิกเห็บให้ลูกไก่ตัวใหญ่ เห็บที่มันอยู่ตามหน้า ตามหงอน ซึ่งมันจิกเองไม่ได้ แต่ไก่ก็ไม่มีเห็บ *เพราะมันปฏิบัติหน้าที่เพื่อนของกันและกัน แม้แต่ลิงมันก็หาเหาให้แก่กันและกัน สุนัขมันก็ยังกัดหมัดให้แก่กันและกัน ตรงที่ที่มันกัดเองไม่ได้ เราจึงต้องมีเพื่อน*

แม่อบรมนิสัยกตัญญูรู้คุณ ให้เด็กเล็กๆช่วยทำงาน *เอาใจใส่แม่เมื่อเจ็บไข้ เคารพคนแก่คนเฒ่า พระเจ้า พระสงฆ์ ประนมมืออยู่ตลอดเวลา*

ให้ปลูกฝัง คือว่าให้ใช้เวลาว่าง ปลูกพริก ปลูกมะเขือ ปลูกตะไคร้ ดอกมะลิ ดอกราตรี แม้แต่สับปะรด กล้วย ก็ยังสอนให้ปลูก แล้วยังสอนคาถากันขโมยให้ด้วย ว่า *"ถ้านกกินเป็นบุญ ถ้าคนกินเป็นทาน"* อาตมายังจำได้อยู่กระทั่งบัดนี้ว่า *ถ้านกกินให้ถือว่าเราเอาบุญ ถ้าคนมันขโมยเอาไปก็ถือว่าให้ทาน* แล้วมันก็จะไม่ถูกขโมยเลยจนตลอดชีวิต *มันกลายเป็นให้ทาน*

ไปเสียทุกที ถ้าสัตว์มากินก็เอาบุญ ก็ไม่ต้องฆ่าสัตว์ ไม่ต้องยิงสัตว์

แม่อบรมนิสัยห้ามเล่นการพนัน แม้แต่หมากรุกก็ไม่ได้ เรื่องดนตรีเราชอบต้องแอบเล่น เรื่องชนไก่ จับปลา นั้นไม่ต้องพูด

ทั้งหมดนี้เป็นอุปนิสัยมาจากแม่ที่คอยจ้ำจี้จ้ำไช ว่ากล่าวอยู่เสมอ นี่ดูเถอะว่า แม่สร้างอุปนิสัย สร้างดวงใจ พร้อมๆกับที่พ่อช่วยสร้างชีวิต โดยส่วนใหญ่หรือโดยส่วนรวม แม่อยู่วงใน พ่ออยู่วงนอก

เดี๋ยวนี้ในบ้านเมืองเรามีปัญหา เด็กๆไม่เคารพ ไม่รัก ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ไม่รู้ว่า "แม่" นั้นคืออะไร แม่บางคนเสียอีกก็ไม่รู้ว่าความเป็นแม่คืออะไร นี้ก็มีอยู่เหมือนกัน

แม่คืออะไร เป็นสิ่งที่ทุกคนควรรู้ และรู้โดยปรมัตถ์ชั้นลึกซึ้ง ด้วยความลึกซึ้ง โดยปรมัตถ์แล้วเราต้องกล่าวว่า แม่เป็นผู้สร้างโลก โลกจะดีหรือเลวก็เพราะคนในโลกมันดีหรือเลว คนในโลกมันจะดีหรือเลวก็เพราะว่าแม่ได้สร้างอุปนิสัยคนเหล่านั้นมาอย่างไร จึงเห็นได้ว่า "แม่" อยู่ในฐานะเป็นผู้สร้างโลก ราวกับว่าเป็นพระเจ้า แม่เป็นผู้สร้างดวงวิญญาณของลูก

แม่ต้องไม่ไปทำหน้าที่ "พ่อ" ถ้าทำหน้าที่พ่อ พ่อก็จะว่างงาน แล้วโลกก็จะเลวลง ไม่มีใครกล่อมเกลาดวงวิญญาณ ถ้าแม่จะต้องช่วยพ่อทำงานก็ต้องไม่ให้เสียหน้าที่ของแม่

แม่อบรมความเก่งในบ้าน พ่ออบรมความเก่งนอกบ้าน ในสังคมที่กว้างกว่า แต่แล้วแม่ก็สร้างอุปนิสัยลูกมากกว่าพ่อ เราได้รับมรรยาทอุปนิสัยต่างๆนานา ติดเนื้อติดตัวมาจนถึงกระทั่งวันนี้ มาจากแม่โดยตรง เรียกว่าเป็นเนื้อเป็นตัวมาเพราะการอบรมของแม่ ยอมรับว่า พ่อช่วยให้เรามีอาหารกินให้ปลอดภัย แต่แม่ก็ยังคงช่วยสร้างดวงวิญญาณของเราอยู่ พ่อรักเราอยู่วงนอก แต่แม่รักเราอยู่กับอก ถึงกับว่ากินเลือดในอกแม่ กินนมของแม่เรียกว่ามีการถ่ายพันธุ์อุปนิสัยมากที่สุด

ที่นี้ก็จะดูไปถึงการอบรม อบรมลูก บางคนสอนลูกไม่ให้ไหว้ใคร เพราะว่ากลัวจะเป็นทาสความคิดความเห็นของใคร บางคนก็สอนให้ลูกไหว้ใครจนไม่ต้องดูอะไรเสียเลย อย่างนี้มันผิดทั้งสองอย่าง อาตมาคิดว่าเราควร*จะสอนลูกให้รู้จักเลือกไหว้ใคร*เสียดีกว่า ลูกจะรู้จักเลือกไหว้ จะรู้จักผิดชอบชั่วดีในการรู้จักเลือกไหว้ เป็นการดีกว่าที่จะไม่ให้ไหว้ใครเสียเลย

แม่ควรจะอบรมนิสัยจิตใจ ให้ลูกมันมีความรู้สึกสูง แม่ควรจะพาลูกไปร้านอาหารที่อร่อยๆ ของเล่น หรือของแต่งตัวที่มีราคาแพง แล้วก็บอกลูกว่า "ทั้งหมดนี้เขามีไว้สำหรับทำให้เราโง่" เด็กๆจะรู้จักคิดไปตั้งแต่เล็กๆว่า ทั้งหมดนี้มันมีไว้สำหรับทำให้เราโง่อย่างไร ทั้งหมดนี้แม่จะบอกว่ามีไว้สำหรับทำให้เราโง่ แล้วลูกจะคิดอย่างไร มีเหตุมีผลอย่างไร ก็ค่อยรู้กันเอง

สอนให้ลูกรู้ว่าเราจะต้องทำอย่างไร เราควรมีอะไร ควรกินอะไร ควรใช้อะไร ควรบูชาอะไร ควรทะนุถนอมอะไร ถึงจะเป็นการถูกต้องที่สุด บอกให้ลูกรู้ว่า เรื่องกินก็ดี เรื่องกามก็ดี เรื่องเกียรติก็ดี มันมีลักษณะเหมือนกับดาบสองคม ใช้ไปทางหนึ่งก็วินาศ ใช้ไปทางหนึ่งก็เจริญ เด็กๆควรจะรู้ปรมัตถ์เรื่อง "ตัวกู–ของกู" ดีอย่างไร เสียหายอย่างไร ทีละเล็กทีละน้อยขึ้นมาตามสมควร ตามความเหมาะสม

เด็กๆจะต้องรู้จักอดทน เสียสละเพื่อแม่ ให้สมกับความเจ็บปวดที่แม่ได้รับเมื่อคลอดเรามา ให้เด็กๆเขารู้จักมีอะไร เพื่อจะได้ทำหน้าที่ถูกต้องเป็นผาสุก ไม่ใช่เพื่อยึดมั่นถือมั่น ลูกควรจะรู้ว่าเราเกิดมาเพื่ออะไร จะปฏิเสธความเกิดมานี้ไม่ได้ เพราะมันเกิดมาแล้ว มันมีแต่ว่าต่อไปต้องทำอะไร

ทีนี้จะดูถึงข้อที่ว่า แม่พ่อจะต้องส่งเสริมลูกอย่างไร คือ ส่งเสริมสัญชาตญาณอย่างไร *เด็กๆทารกมีสัญชาตญาณแห่งการรักดี* ดูเถิด พอเราบอกว่า "ดี–ดี" เขาก็ดีใจ ตบพุงแป๊ะๆ แป๊ะๆ เด็กๆก็ชอบทำงาน ชอบขอมาทำงาน บอกว่า นี่หนูทำเอง นี่หนูทำเอง ก็ต้องส่งเสริมสัญชาตญาณแห่งการ

ชอบทำงานนี้ให้ยิ่งขึ้นไปตลอดชีวิต

เด็กๆจะต้องรู้จักรักผู้อื่น รู้จักสังคมกับผู้อื่น เราจะต้องช่วยเพื่อน เราจะต้องมีเพื่อน ถ้าเราไม่ช่วยเพื่อน เราก็อยู่ไม่ได้ เด็กๆทำงานให้สนุก รู้จักเป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน ที่รู้สึกว่าเป็นการถูกต้อง เป็นสุขที่แท้จริง ไม่ต้องใช้เงิน เด็กนี้โตขึ้นก็จะรู้จักแสวงหาความสุขใจโดยไม่ต้องใช้เงิน ชีวิตกับการงานนั้น ต้องสิ่งเดียวกันไปเสียเลย งานคือเกียรติยศสูงสุดของคน *การทำงานให้สนุกนี้เป็นหลักสำคัญที่สุด* คือการเดินทางถูกต้องตามกฎของ "อิทัปปัจจยตา" ใครทำงานสนุก คนนั้นเดินตามกฎ *"อิทัปปัจจยตา"* อย่างยิ่ง

ทีนี้ลูกโตแล้ว ควรจะชี้ให้เห็นในส่วนที่ลึกขึ้นไป ในฐานะที่เป็นปรมัตถ์ ให้รู้ว่า *กามารมณ์กับการสืบพันธุ์นั้นเป็นคนละเรื่องกัน* กามารมณ์เป็นเรื่องของกิเลส อย่าไปหลงเป็นทาสมัน แต่เรื่องสืบพันธุ์นั้นเป็นหน้าที่ของมนุษย์ ต้องประพฤติกระทำอย่างถูกต้อง ถ้าปฏิบัติผิด มันก็เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์ เพราะเกิดมาเป็นทาสของกามารมณ์ ใครเขาจะหลงใหลก็ตามใจเขา เราไม่เอา

ไม่ต้องแต่งงานสมรสเพราะกิเลสต้องการ แต่ต้องแต่งงานเพราะความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ว่าเราต้องมีหน้าที่สืบพันธุ์ไว้ สืบพันธุ์มนุษย์ไว้ ให้มนุษย์เดินทางไปถึงนิพพานให้จงได้ ช่วงคนนี้ไปไม่ถึง ช่วงคนหน้าก็ไปให้ถึง การแต่งงานเพื่อแบ่งภาระกัน ให้มนุษย์ได้ทำหน้าที่ของมนุษย์สมบูรณ์ สะดวกโดยเร็ว และโดยง่าย การแต่งงานเพื่อเป็นคู่คิด เพื่อช่วยกันให้เกิดความง่ายในการก้าวไปข้างหน้า เพื่อความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์ แม้จะพูดว่าเป็นเพื่อนเดินทางไปสู่นิพพานก็ไม่ผิด แต่คนเขาจะหัวเราะเยาะ นั่นมันคนโง่ ไม่ต้องไปสนใจ

แม่ทั้งหลายล้วนแต่ต้องการให้ลูกรอด และต้องการให้ลูกไปได้ไกลกว่าพ่อแม่ด้วยกันทั้งนั้น

ทีนี้ ต้องพูดกันถึงหน้าที่ของแม่ ต้องพูดกันถึงพระคุณแม่ ในแง่ที่เป็นปรมัตถ์วิจารณ์ คือ พินิจพิจารณากันในส่วนลึกของความหมาย เรียกว่า ปรมัตถวิจารณ์ การพูดอย่างนี้ก็ยังคงอยู่ในชุดของการบรรยายเรื่องปรมัตถธรรมกลับมา เพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม *การปฏิบัติให้ถูกต้องต่อแม่พ่อหรือแม่พ่อปฏิบัติถูกต้องต่อลูก นี้ก็เป็นเรื่องศีลธรรมที่เว้นไม่ได้ ที่จำเป็นที่สุด* เพราะการที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องโดยแท้จริงนั้น ต้องมีความรู้ในส่วนปรมัตถธรรม คือในส่วนลึกที่สุด ที่มองเห็นยาก

ต้องใช้สติปัญญาพิจารณาว่าความเป็นพ่อคืออะไร? ความเป็นแม่คืออะไร ความเป็นลูกคืออะไร กระทั่งความเป็นหลานเหลนสืบๆไป คืออะไร เขาก็จะปฏิบัติได้ถึงความหมายในส่วนลึก จะได้รับประโยชน์ในส่วนลึก มิใช่สักว่า เกิดมาแล้วก็หลงใหลในกามารมณ์ อย่างดีก็สืบพันธุ์ในลักษณะเหมือนกับที่สัตว์เดรัจฉานสืบพันธุ์ ไม่มีความมุ่งหมายอะไรมากไปกว่านั้น นี่ก็เพราะว่า ไม่รู้ว่าแม่คืออะไร ไม่รู้ว่าแม่คือผู้สร้างดวงวิญญาณของลูก ตั้งแต่วันแรกที่ลูกเกิดมา

แม่ทำหน้าที่อย่างหนึ่ง พ่อทำหน้าที่อย่างหนึ่ง ถ้าแม่ไปทำหน้าที่ของพ่อ โลกนี้ก็จะไม่มีแม่แล้วมันจะเป็นอย่างไร มันจะไม่มีสิ่งผูกพันอันลึกซึ้งในเรื่องความรัก ในเรื่องความกตัญญู มันไม่สมกับที่ว่าคำว่า "แม่" นี้มาก่อนคำว่า "พ่อ" ในภาษาธรรมะภาษาบาลี ภาษาศาสนา จะพูดว่า "มาตาปิตา" ว่า "แม่ พ่อ" ไม่ได้พูดว่า "ปิตามาตา" ไม่เคยพบเลย เพราะ "แม่" มีความสัมพันธ์ในส่วนที่ว่ามาก่อน ลูกจะเรียก "แม่" ชัดก่อนที่จะเรียก "พ่อ" คำว่า "แม่" ออกเสียงง่าย สำหรับลูกเด็กทารก อย่างนี้เป็นต้น

ขอให้สนใจว่า แม่จะนำหน้าในการสร้างอุปนิสัย ชีวิต วิญญาณในด้านลึกของลูก เราจึงควรพิจารณากันในลักษณะที่ว่าเป็นปรมัตถวิจารณ์ ปรมัตถธรรมอย่างนี้มาแล้ว ศีลธรรมก็จะมีรากฐานที่จะมั่นคง จะก้าวหน้า

ถูกต้องและลึกซึ้ง มันเป็นกฎของอิทัปปัจจยตา "อย่างนี้เอง" ชีวิตทุกก้าวย่างต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ว่าจะอยู่เป็นชาวนา หรือว่าจะบรรลุนิพพาน มันเป็นกฎที่เฉียบขาดว่า เราทุกคนจะต้องเดินให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด เหมือนกับพระเป็นเจ้า

แม่ก็มีหน้าที่สร้างโลกเหมือนกับพระเป็นเจ้า เพราะเกิดมาก็สร้างอุปนิสัยของเด็กทุกคนในโลก จนโตขึ้นมาแล้วก็จะได้เป็นพลโลกที่ดี แม่ก็สร้างโลกนี้เหมือนกับพระเจ้าสร้างโลก และก็โดยกฎของพระเจ้าผู้สร้างโลกคือกฎของอิทัปปัจจยตานั่นเอง จะเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ว่าจะอยู่เป็นชาวนา หรือว่าจะบรรลุนิพพาน พูดอย่างนี้ก็หมายความว่า พูดให้มันหมดจดสิ้นเชิง

ถ้าจะอยู่กันในระดับต่ำ เป็นชาวนาหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง มันก็ต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา แม่ของชาวนาก็ต้องเป็นแม่ที่ถูกต้อง เป็นแม่ที่เป็นอาจารย์ของลูกที่ดี เป็นพระพรหมของลูกที่ดี เป็น "อาหุเนยยบุคคล" ของลูกที่ดี ไม่มีอะไรดีไปกว่าแม่ ในแง่นี้ของลูกแต่ละคนๆ จึงว่าแม้จะอยู่เป็นชาวนา ก็ต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา

ทีนี้ถ้าจะก้าวหน้า หรือจะบรรลุนิพพานอันสูงสุด ก็ยิ่งต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตาให้ถูกต้องทุกกระเบียดนิ้ว เป็นลำดับๆไป มันก็จะไม่เหลือวิสัยที่คนเราจะบรรลุนิพพาน คือ มีชีวิตอันเยือกเย็น ที่นี่และเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว ถ้าปฏิบัติด้วยความเยือกเย็น ต้องได้ที่นี่และเดี๋ยวนี้ ตายแล้วก็ไม่ต้องสงสัย เรียกว่ามีชีวิตเยือกเย็นที่นี่และเดี๋ยวนี้ จะได้รับประโยชน์กว่า ถ้าที่นี่เดี๋ยวนี้ได้รับ ตายแล้วก็ไม่ต้องสงสัย ไม่ต้องเป็นห่วงต่อเรื่องตายแล้ว ขอแต่ให้ทำให้ถูกต้องที่นี่และเดี๋ยวนี้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ จะเป็นการรับประกันตลอดไป

นี่แม่จะต้องปลูกฝังความรู้อันนี้ให้แก่ลูก ลูกก็จะเดินถูกทาง มันก็

เลยพร้อมที่จะเป็นแม่ที่ดี เป็นพ่อที่ดี สืบต่อๆกันไปในอนาคต ทั้งหมดนี้เราเรียกว่า "ปรมัตถวิจารณ์ เกี่ยวกับพระคุณของแม่" ดูพระคุณของแม่ในด้านลึก แล้วก็จะได้เคารพรักกตัญญู เชื่อฟังพ่อแม่กันอย่างสูงสุด เพื่อเตรียมตัวเป็นพ่อแม่ที่ดีสืบไป เมื่อถึงรอบเวรของตนเข้า

ปรมัตถวิจารณ์ ขอให้เป็นที่สนใจแก่บุคคลทั้งหลายที่เป็นพ่อเป็นแม่ เป็นความรู้ที่ต้องใช้ทั้งแก่เด็กที่กำลังอมมือ และแก่เด็กที่หัวหงอกแล้ว อย่าได้มีอะไรผิดพลาดในเรื่องหน้าที่ของแม่และลูกต่อไปอีกเลย หวังว่าพ่อแม่และลูกหลานทั้งหลาย จะมีความรู้เรื่องนี้อย่างเพียงพอ ปฏิบัติแล้วไม่บกพร่องในหน้าที่ของตนๆ จะได้ประสบความสุขในฐานะที่เป็นมนุษย์อยู่ทุกทิพาราตรีกาลเป็นแน่นอน

ขอให้ความหวังอันนี้จงสำเร็จสมความปรารถนา เพราะว่าเรามีความเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง มีความเชื่อถูกต้อง มีความพากเพียรถูกต้อง มีความกล้าหาญอย่างถูกต้อง แล้วเป็นอยู่ด้วยความถูกต้องนั้น เป็นสุขอยู่ทุกทิพาราตรีกาลเทอญ

พระคุณแม่ เลิศฟ้า มหาสมุทร
พระคุณแม่ สูงสุด มหาศาล
พระคุณแม่ เลิศหล้า สุธาธาร
ใครจะปาน แม่ฉัน นั้นไม่มี

แม่จ๋า

แม่จ๋า
เลี้ยงลูกมาตั้งแต่น้อยจนใหญ่
แสนลำบากยากเย็นเป็นพ้นไป
บุญคุณใครฤๅจะเท่าคุณมารดา

โอ้ว่ามฤตยูเจ้าเอ๋ย
กระไรเลยโหดร้ายไม่ไว้หน้า
ยังมิได้สนองคุณที่มีมา
ให้สมกับกรุณาแก่ลูกนี้

ลูกขอให้วิญญาณของแม่นั้น
สู่สวรรค์ชั้นฟ้าเกษมศรี
พระคุณแม่จะมั่นไว้ในฤดี
กว่าชีวีลูกจะลับดับตามเอย ฯ

พ่อแก่แม่เฒ่า

พ่อแม่ก็แก่เฒ่า จำจากเจ้าไม่อยู่นาน
จะพบจะพ้องพาน เพียงเสี้ยววารของคืนวัน
ใจจริงไม่อยากจาก เพราะยังอยากเห็นลูกหลาน
แต่ชีพมิทนทาน ย่อมร้าวรานสลายไป
ขอเถิดถ้าสงสาร อย่ากล่าวขานให้ช้ำใจ
คนแก่ชะแรวัย ย่อมเผลอไผลเป็นแน่นอน
ไม่รักก็ไม่ว่า เพียงเมตตาช่วยอาทร
ให้กินและให้นอน คลายทุกข์ผ่อนพอสุขใจ
เมื่อยามเจ้าโกรธขึ้ง ให้นึกถึงเมื่อเยาว์วัย
ร้องไห้ยามป่วยไข้ ได้ใครเล่าเฝ้าปลอบโยน
เฝ้าเลี้ยงจนโตใหญ่ แม้เหนื่อยกายก็ยอมทน
หวังเพียงจะได้ผล เติบโตจนสง่างาม
ขอโทษถ้าทำผิด ขอให้คิดทุกทุกยาม
ใจแท้มีแต่ความ หวังติดตามช่วยอวยชัย
ต้นไม้ที่ใกล้ฝั่ง มิหรือหวังอยู่นานได้
วันหนึ่งคงล้มไป ทิ้งฝั่งไว้ให้วังเวง

อ. สุนทรเกตุ

แม่

น้ำใจที่รักเราอย่างแท้จริง ช่วยเหลือเรา อย่างแท้จริงนั้น จะหาได้จากหญิงคนใด นอกจากแม่ของเราเท่านั้นเอง แม้เราเติบโตขึ้นจะมีคนรักเรา แต่ก็รักไม่เหมือนแม่รักเราหรอก